

מסביב לעולם

1 עד 25 במארס

בוליביה
לה-פז
טורטורו

עיצוב, איקאה למתקדמים

אם אתם אוהבים לשוטט באיקאה ובדומות לה, ויתמול מולכם להימצא בשבדיה או בדנמרק בשבוע הקרוב, אל תמנעו מעצמכם את תענוגות תערוכת Hem & Villa, המאגדת תחת קורת גג אחת את כל הטרנדים החדשים בתחומי הבית והגינה. התערוכה נחשבת למקום מצוין להתעדכנות ולמציאת רעיונות, השראה ועצות בתחום. כרטיס הכניסה כולל פעילויות רבות, סדנאות ופגישות עם מעצבים ומומחים בתחומים שונים. התערוכה מתקיימת אמנם בשבדיה, אך בעיר הדרומית מלמו, שנמצאת במרחק של כחצי שעה הפלגה במעבורת מקופנהגן, בתכיפות של אוטובוס עירוני.

איפה: Malmö Exhibition & Convention Center
מתי: 4-1 במארס
אינטרנט: www.hemochvilla.se

תרועת הפסטיבלים, אירופה

עונת הפסטיבלים באירופה בעיצומה. כולם חוגגים את ימי הקרנבל האחרונים - בצרפת, בגרמניה, בבריטניה, בבליה, במדינות יוגוסלביה לשעבר. הגרמנים הם יחסית בין המאחרים בנשף; הפסטיבל של דיסלדורף, למשל, נמשך עד 9 במארס, ממש עד הרגע האחרון.

ומי שהגיע ברגע האחרון, ממש אל תוך תקופת הלנט, הימים שלא מקובל לאכול בהם בשר, יכול להתנחם בפסטיבל החוות, הלא הוא פסטיבל "הבירה החזקה" (Starkbierzeit). במינכן, הפסטיבל הזה קצת פחות מוכר מחגיגות שתייה מקבילות (ובראשן האוקטוברפסט, הנחגג בסתיו) אבל גם הוא גדול, עממי, אותנטי ועולה על גדותיו באלכוהול ובאנשים ווקדים, שרים ומשתכרים. מקור השם הוא בבירה המיוחדת שהפיקו הנורים בימי הביניים, בירה כהה ועשירה במיוחד במרכיבים תזונתיים, שעורת להעביר את ה"צום" ביתר קלות.

איפה: קרנבל - דיסלדורף, פסטיבל - מינכן
מתי: קרנבל בדיסלדורף - עד 9 במארס, פסטיבל במינכן - עד 9 במארס

מוזיקה, אופרה לא שגרתית

השם ליאון קלינגהופר מצלצל מוכר לישראלים רבים, גם אם לא בהקשר תרבותי דווקא. קלינגהופר היה אמריקאי יהודי קשיש, שנרצח באופן אכזרי במיוחד בספינה אקילה לאורו, שנחטפה ב-1985 על ידי מחבלים פלסטינים. קלינגהופר, שנרצח על ידי המחבלים באופן אכזרי במיוחד, היה לסמל של ההשתלטות ההיא.

המלחין ג'ון אדמס חיבר יצירה בשם The Death of Klinghoffer, המערבת פוליטיקה ואופרה, ומנסה להביא את קולותיהם, תרתי משמע, של שני הצדדים - היהודי והפלסטיני. בימים אלה מועלית על בימת הקוליסיאום הלונדוני הפקה חדשה של האופרה.

איפה: London Coliseum
מתי: עד 9 במארס

אינטרנט: www.eno.org/see-whats-on/productions/production-page.php?itemid=1664

עקבות דינוזאורים.
נכראה נבהלו מטורף גדול, שינו כיוון ונסו

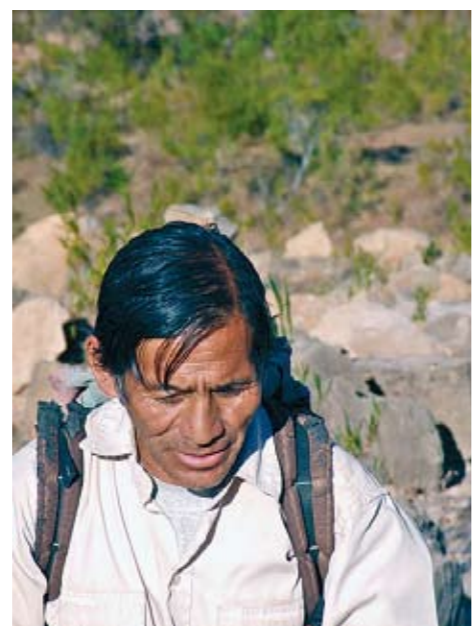

לפני מיליוני שנים שימש האזור מגרש משחקים של דינוזאורים, ולפחות שישה מינים טבעו פה את חותמם לנצח. חלקם היו צמחוניים, חלקם טורפים, אחדים הולכי על שתיים ואחרים על ארבע

שכבות סלעי גיר המנוקדים במאובני טרילוביטים (Trilobites, פרוקי רגליים ימיים), חלזונות קרמוניים, ועד מאובני כוכבי ים בני כ-350 מיליוני שנים. איר אפשר לחשוב על גן עדן נפלא מזה למי שהדינוזאורים עדיין מציתים להם את הרמיון ולחובבי מאובנים וגיאולוגיה בכלל.

משל המערה

למחרת פסענו שוב בעקבות דון מריו, יותר נכון השתלשלנו אחריו למערת אומהלנטה

דון מריו, אינדיאני מקבוצת הקצ'ואה. מניר כל אגן, כל מערה וכל ניקי באזור

Condor Khaka, ומוקף בסלעי ענק. אלפי טביעות רגלי דינוזאורים יש באזור, ואפילו הדרך מהכפר אל שער הכניסה לפארק רצופה בהם. הדרך משתפלת אל עבר נהר טורטורו, הזורם לכיוון צפון מערב וחוצה נתיב שבו רצו כאחוזי אמוק דינוזאורים קטנים (יחסית) הולכי על שתיים, שהתאפיינו בכפות רגליים שבהן שלוש אצבעות. העקבות, שאורכן כ-25 סנטימטרים, מובילות בכיוונים שונים, חלקם במעלה גבעה. מה קרה פה, שאלתי את מריו. "אולי נקלענו למשחק תופסת", התלוצץ, ואחר כך הסביר: "קרוב לוודאי שהלטאות האלה אכן נבהלו מפני טורף גדול ונסו על חייהן. נראה גם שהכוחות הטקטוניים שפעלו באזור בתקופות שלאחר מהן גרמו לסלעי הבוק לזוז ממקומם, ולשכבות השונות להתרומם ולשנות כיוון, וכתוצאה מכך חלק מהעקבות נראות כמו רצות במעלה הגבעות סביב".

כמה דקות אחר כך, כשהגענו לעקבות הענק (אורך כחמישים סנטימטרים, רוחב כ-35 סנטימטרים, עומק כעשרים סנטימטרים) של דינוזאור אדיר מידות, שגודל כל פסיעה שלו היה כשני מטרים, הרגשתי עקצוץ מענג של חרד קטאני. בשכבות קרקע הזומר הארומה נמצאו גם שברי עצמות דינוזאורים, ואפשר להבחין בהם אפילו בתנועת הגלים שהרוח פרעה בים הרדוד שכיסה פעם את האזור. עם כל הכבוד לדינוזאורים, הם לא היו הראשונים. במרחק כשעת הליכה מערבה מהכפר, על Cerro de las Siete Vueltas (הר שבעת העיקולים), נמצא משקע יוצא דופן של מאובנים ימיים, שיני כרישים מאובנות,

לא פחות מהסרט, והוא נפרס מול העיניים כאילו התרחש אתמול. לפני כשמונים עד מאה מיליוני שנים שימש האזור כמגרש המשחקים של דינוזאורים, ולפחות שישה מינים - בהם לטאות ענק מסוג Ankylosaurus, Sauropod ואחרים - טבעו פה את חותמם לנצח. חלקם היו צמחוניים, חלקם טורפים מובהקים, אחרים היו הולכי על שתיים ואחרים הולכי על ארבע, והעקבות של כולם נטבעו בכוך הדרך שהתקשה והפך לאבן. הלכנו בעקבות דון מריו, אינדיאני מקבוצת הקצ'ואה (Quechua), אחת הקבוצות האתניות הגדולות של הרי האנדים), שנולד והי כל ימיו בכפר טורטורו (שעל־שמו נקרא הפארק) ומכיר כל אבן, כל מערה וכל נקיק באזור. כבן 60, אוטורידיקט אמיתי שרכש השכלה בכוחות עצמו, הפך לדמות כמעט מיתולוגית, והוא בר סמכה בכל הקשור לפארק. הוא מוביל קבוצות מרענים ממוחבבי העולם - בהם גיאולוגים, פליאונטולוגים (חוקרי מאובנים), ארכיאולוגים ובוטנאים - המגיעים לחקור את המקום המרתק הזה.

כשהדינוזאור שיחק בתופסת

מקור שמו של הפארק הוא במונח pampa, שפירושו "מישורי בוך גדולים" בשפת הקצ'ואה. שטחו כ-165 קילומטרים רבועים, הוא שוכן בגבהים שבין 1,900 ל-3,600 מטרים, והוא הוכרו לפארק לאומי ב-1988. הכפר עצמו, שנבנה בעידן הקולוניאלי, שוכן בגובה של כ-2,600 מטרים בעמק הכלוא בין צוקי Serranias de Huayllas

הדינוזאורים לחופשי. ספילברג שוב צוחק כל הדרך אל הבנק, והשאר היסטוריה. יותר נכון פרהיסטוריה, והפארק הלאומי טורטורו (Parque Nacional Torotoro) הוא אחד המקומות הכי מרתקים להרגיש בו כמו בתיאטרון פרהיסטורי, שבו כל צעד הוא פסיעה בזמן. מיקומו של הפארק, הנמצא במרחק שעות נסיעה אחדות מהעיר המרכזית קוצ'מבכה (ראו מידע מעשי), עוד מוסיף לקסמו ולמסתורין האופף את סוד הכחדתן של לטאות הענק שקיפצו בו ורצו כימים שבהם משלו כפלנטה. אגב, למרות שם הסרט, מרבית הדינוזאורים לא היו קיימים עדיין בתור היורה. הם הגיעו לשיא גודלתם בתור שאחריו, הוא הקרטיקון (בלוח הזמנים הגיאולוגי הטריאס, היורה והקרטיקון הם שלושת התורים של עידן המזוזואיקון), אך מי אנתנו שניתן לעוברות לקלקל סרט טוב. ובטורטורו, הסיפור האמיתי מצית את הרמיון

טבוע בסלע

הסלעים בפארק טורטורו, הגרסה של בוליביה לפארק היורה, לא משקרים. עקבות הדינוזאורים גורמים למטייל להרגיש כמו בתיאטרון פרהיסטורי, שבו כל צעד הוא פסיעה בזמן ← גליה גוטמן

יצורים רמויי לטאות רצים בצעדים מהירים בלהקה קטנה. לפתע הם משנים כיוון, תוך שהם מגביירים את מנוסתם. דקה אחר כך מתבררת הסיבה לבהלה, כאשר צעדים כבדים מרעידים את הארמה הדינוזאור ענק פוסע בכבדות תוך שהוא רומס את הצמחייה ברך. הקטע הזה, שנשמע כמו עוד סיפור דינוזאורים חביב, התרחש באמת. הוא קרה אמנם מזמן, אבל ראיתי אותו כמו עיניי, טבוע בסלע, והסלעים בפארק טורטורו בבוליביה לא משקרים.

מונח שמיד נזכרתי בפארק היורה, סרט ההרפתקאות מבית היוצר של סטיבן ספילברג, על פי ספרו של מייקל קרייטון, שעלילתו מתרחשת באי הברוניי איסלה נובלר, כשקבוצת מרענים להגרסה גנטית בראשותו של ג'והן האמונר, מיליונר שאפתן, מחליטה להקים פארק שעשועים של דינוזאורים משובטים מתור היורה. אלא שלפני הפתיחה החגיגית, תוך כדי בדיקות אמינות הפארק ובטיחותו, אחד מהחוקרים משחרר בטעות את

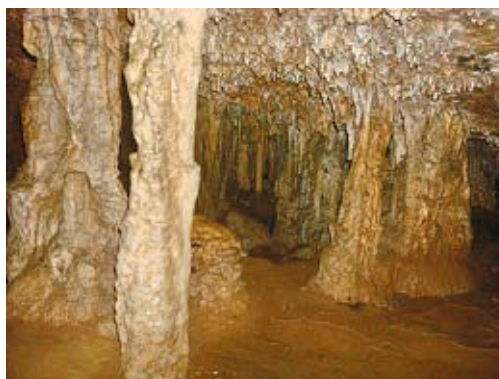
קניין טורטורו (למעלה). מצוקים בעומק 350 מטרים וצמחייה טרופית

מאובנים ימיים. היו כאן לפני הדינוזאורים

מפל El Vergel. מקלחת של עוצמה ושל יופי

מערת אומחלנטה. עומק של שלושים מטרים וחושך בלתי יופי

בפיתוי להשתכשך בהן. עמדתי מתחת למפל El Vergel (הגרול במפלי הפארק), וזכיתי למקלחת של עוצמה ושל יופי.

בשעות אחר הצהריים חזרנו לכפר.

החנות טחירוס מילנריוס (Tejidos Milenarios, בספרדית אריגים בני אלפי שנים) בשולי הכפר היא פרי התארגנות מקומית של נשים מכפרי הסביבה. אפשר לרכוש בה אריגים, בובות סרוגות ואגוואיוס (Aguayo, בד צבעוני ארוג ביד, המשמש את הנשים המקומיות בהרי האנדים לנשיאת משאות על הגב, מתינוקות ועד שקי קמח ואורז). "האריגים שלנו מייצגים תרבות ומסורת, והם חלק בלתי נפרד מחיי הנשים כאן", נכתב בעלון הצנוע שהיה מונח ליד הקופה. "באמצעותם אנחנו מבטאות כחוט ובצבע, בדוגמאות ובסמלים, את הקהילות שבהן אנחנו חיות". קנינו מפת צמר, לא רק בשל יופייה, אלא גם מתוך רצון לשמר מסורת של דורות רבים ולסייע לנשים האלה, שחיהן קשים כליכך.

g@globes.co.il

ריחוקו של הפארק מהעיר המרכזית קוצ'במבה מוסיף לקסמו ולמסתורין האופף את סוד הכחדתן של לטאות הענק שקיפצו בו ורצו בו בימים שבהם משלו בפלנטה

לילה כהים, שנשקף דרך פתחה הענקי של המערה, היה מכשף ובלתי נשכח.

700 מדרגות ומקלחת

קניון טורוטורו, הנקרא גם וואקסנקה (Huacasenq'a, נחירי הפרה בשפת הקצ'ואה), הוא היפה והמרשים בקניוני הפארק, ונהר טורוטורו מתפתל בו כמו נחש ירוק בין מצוקים הנופלים לעומק 350 מטרים ויותר, ומכוסים בטחב, בגפנים ובצמחייה טרופית. הדרך אל המפל עוברת בין חלקות מעובדות של תפוחי ארמה ושל עצי סיגלון הפורחים בוורוד ובסגול.

כ־700 מדרגות אבן מובילות אל תחתית הקניון, וגם המחשבה שנצטרך לעלות את כל הדרך חזרה לא עצרה בעדנו. למטה קרצו בירוק ובטורקיז הכריכות שהנהר יוצר, ואייאפשר היה לעמוד

(Humajalanta, מים נעלמים בשפת הקצ'ואה). כשהגענו לעומק של שלושים מטרים כיבה מריו את פנס הראש שלו ורמז לנו לעשות כמוהו. זה לא היה חושך מהסוג שהעיניים מסתגלות אליו כעבור זמן. שום קרן אור לא מצליחה לחדור לעומק הזה. החושך היה בלתי חרייר. רחוק למטה שמענו את זרימתו של נהר אומחלנטה, שיצר את המערה הענקית הזו תוך שהוא מתחתר ונעלם מתחת לשכבות עבות של גיר.

כעבור כמה דקות של חושך ושל שקט טוטאליים הדלקנו שוב פנסים. לא רציתי לחשוב מה היינו עושים בלי מדריך מנוסה כמו דון מריו במערה הזו, שאורך מבוכה כ־4,600 מטרים ועומקה המרבי 164 מטרים. קור רוח ומשמעת, שיננתי לעצמי. צמוק ווריו כמו שד, הוא קשר את קצה החבל לסלע, ואנחנו גלשנו שוב למטה. מהר מאוד מצאנו את עצמנו בפתחה של מחילה צרה שאותה צלחנו בזחילה אינדיאנית. זה היה מקום מצוין לברוק בו נטיות קלאוסטרופוביות. כשהייתי ילדה הייתי רואה כל מיני חיות בחושך. עכשיו החושך היה עוד יותר גדול.

לאורם של הפנסים התגלו אולמות גדולים ובהם נטיפים ווקיפים ענקיים. אחרי כשעתיים וחצי, בעומק של כחמישים מטרים, מצאנו את עצמנו במרחק של מטר מהנהר הנעלם, אומחלנטה, מתבוננים לאור הפנסים ברגים השטים במימיו. עיניהם של הרגים הנדירים האלה, מסוג Trichomycterus Catfishes, התנוונו במשך מיליוני שנים של חיים באפלה. הטמפרטורה במערה קבועה ועומדת על חמש מעלות צלסיוס. היינו לבושים בחולצות טי בלבד, אך המאמץ, ההתרגשות והמתח עשו את שלהם ולא הרגשנו בכל צינה.

התחלנו לעשות את דרכנו חזרה. כשהיינו קרובים לקצה המערה ראינו לפתע אלפי כוכבים מנצנצים. המראה של כוכבים בהירים על רקע שמי

מידע מעשי

איפה: הפארק הלאומי טורוטורו נמצא במחוז פוטוסי (Potosi) במזרח בוליביה, במרחק של כ־140 קילומטרים מדרום מזרח לעיר המרכזית קוצ'במבה (Cochabamba)

הגעה: מקוצ'במבה, בכביש ובדרכי עפר, כחמש שעות ברכב פרטי (בסוכנויות הנסיעות בעיר ניתן לשכור רכב פרטי עם נהג) וכשבע שעות באוטובוס של חברת Transporte de Norte 6 ו־Republica 6 (בדינוואורים) נמצאת בפנינת Avenida de Agosto. מומלץ לרכוש כרטיסים מראש.

עונה: יוני-אוקטובר (העונה היבשה). בעונה הגשומה הדרכים לפארק עלולות להיות בלתי עבירות.

התארגנות: בכפר יש היצע גדול יחסית של אכסניות ושל הוסטלים. הכניסה לפארק כרוכה בתשלום, ומומלץ לשכור מדריך (באמצעות לשכת התיירות במרכז הכפר, או באכסניה שבה שוהים) המכיר היטב את האזור.

פארק טורוטורו. מקור שמו הוא במונח thuru pampa שפירושו "מישורי בוץ גדולים" בשפת הקצ'ואה

